List 20. **NOVICE** Tečaj XXVII.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 19. maja 1869.

Gospodarske stvari.

Kolobar v poljedelstvu.

Kolobar je vrstenje rastlin na njivi, to je, nastopek setve rastline za rastlino, zato ker zmiraj ena rastlina na njivi ne storí, ker povžije iz zemlje za-se redivni živež, in pustí v zemlji le to, kar ji služiti ne more.

Ta nauk je posebno velike važnosti, ker le iz umnega vrstenja nam pride tolst, obilen in vesel blagoslov za našo skrb in za naše prizadevanja na našem posestvu, in zato se moramo o tem obširniše pogovoriti. Tukaj, mislimo, predno začnemo nauk od posamesnih rastlin razkladati, bode prav ta nauk vvrstiti.

Vsak kmetovalec lahko iz skušnje vé, da na njivi zmiraj enih rečí sejati ali saditi ne gré. Detelja za deteljo ne gré; pšenica ne storí rada dvakrat, celó pa trikrat zaporedoma ne na tisti njivi; tudi krompir, koruza, korenje, lan, repa itd. ne. Ajda, konoplje, zelje storé sicer, pa čedalje slabejše.

Tudi vemo, da vsaka zemlja ni za vsako seme, in da nektere rastline njivo bolj, nektere pa manj izmolzejo, in da je treba še veliko druzih okoliščin pri setvi pred očmí imeti, da bomo, če kake posebne uíme ne bo, kar najboljšo in najbogatejšo letino za dobiček imeli.

Pri kmetiji je tedaj kolobar ali vrstenje raznih rastlin kaj velika in potrebna reč, in veliko praznega dela, zgubo in še škodo ima, kdor tega ne vé ali v nemar pustí. Umno vrstenje je tudi, kakor smo že rekli, odpravilo praho.

Da bomo pa tako potrebni in koristni nauk prav dobro umeli, hočemo tukaj več rečí premisliti in prevdariti, ter najprej nekaj opomniti, kar pomaga to reč bolj razjasniti; potlej bomo še le kaj od pravega vrstenja povedali.

Za preduk bomo namreč pretehtali: 1. zemljo in lego njive; 2. čas, kdaj da se razne rastline sejejo; 3. posebne lastnosti nekterih rastlin, in 4. še nektere druge v to spadajoče okoliščine.

1. Zemlja in lega njive.

a) Zemlja. Razne rastline ljubijo razne zemlje. Na bolj peščeni njivi stori ajda, rž. — Če je taka njiva gnojna, storí na nji krompir, leča, repa, grah oves. — Če ima peščena njiva kak del ilovice, da vlago bolj drží in da se bolj veže, storí lan, ječmen, proso, grah, zelje, koruza, konoplje, mak, brošeč, hmelj, in še detelja, posebno v bolj mokrotnem letu.

Na ilovici posebno bolj težki storí: pšenica, pira, oves, trava. — Če ima ilovica kak del apnice, dobra bo za pšenico, piro, oves, bob, deteljo, grah, tudi še za ječmen, za peso posebno belo in za podzemeljske kolerabe. — Če ima dober del peska in malo apnice, obrodila bo rž, tudi še pšenica, pira, oves, ječmen, krompir, korenje, sočivje, detelja.

Na apnici storí: meteljka (nemška), turška in naša navadna štajarska detelja, grah, bob, fižol, ječmen, oves, rž, krompir, vse korenstvo, konoplje, lan in tudi pšenica, če je njiva bolj vlažna. Na laporu raste tudi vse to, razun pšenice, posebno pa vinska trta, najbolj na apnenem laporu.

Na mahovnini, če se ali požgè ali pa s prstjo pognojí in zorje, zraste ajda, oves, krompir, repa, najbolj pa mrva.

Na novini, ko se nerodovitne oslabljene travniščine itd. izorjó, storí lan, krompir, koruza, proso, oves, ajda.

Na suho djane luže, bajerji itd. dajo lepe konoplje, zelje, repo, koruzo, korenje, posebno pa klajo.

Treba je vedeti, ktero zemljo te ali te rastline ljubijo.

b) Lega njive je ali na solncu ali od solnca; na gorkem ali na mrzlem; na mokrotnem ali na suhem.

Solnce, gorkoto in suhotne kraje ljubijo: vinska trta, koruza, hmelj, prosó, ajda, ječmen, pira, rž, konoplje, bela pesa, brošeč in nemška detelja ali meteljka. Solnce in gorkoto ljubi se vé da vse, suhoto pa vendar le imenovane rastline.

Odsolnčno, hladno in nekoliko mokrotno lego vzamejo za ljubo skoraj vsa druga žita in trave, tudi krompir, lan, mnogo korenstva, korenje, detelja, sočivje itd.

Mokrotno lego ljubijo: pšenica, oves, detelja, zimski ječmen, krompir, vse korenstvo, lan, grahora, trave.

V suhotnem kraji obrodé še zmiraj rž, koruza, jari ječmen, meteljka, grah, ajda, turška detelja itd.

2. Čas setve. Tudi to ima velik pomen pri kolobaru ali pri vrstenji rastlin. Nektere rastline sejemo v jeseni — zimino; nektere spomladi — jarino; nektere poleti — poznino. Kmetovalec mora to pri vrstenji setve pred očmí imeti, in premisliti, kaj bo sejal, in kaj za ktero rečjó gré.

V jeseni sejemo zimno pšenico in piro, kvaterni teden, kakor je prigovor, sredi meseca kimovca; še prej lan zimec, o sv. Jerneji ali pa že o vélikem Šmarnu; za pšenico rž, ječmen do adventa. V ječmen sejejo včasi koren, ki je drugo leto rad zal, debel; ali pa krvavo (laško) deteljo.

Pomladi sejemo vso jarino: ječmen, oves, jaro pšenico in rž v hribih; mnogo korenstva, bob, fižol, lan, koruzo, konoplje, sirek, hmelj itd., čem prej, tem boljše je, ter ječmen, oves, pšenico, rž, lan vsaj meseca sušca; drugo, ko se hudega mraza ni več bati.

Poleti sejemo ajdo in repo, malega srpana; prej pa še lan ajdovšček in endivo.

3. Posebne lastnosti nekterih rastlin Nektere rastline zemljo zelo izmolzejo, nektere manj

nektere jo za druge rastline še le boljšo naredé brez gnoja; nektere se dajo kmalo spet na tisto njivo sejati, nektere ne; nektere ljubijo ene rastline pred seboj, nektere tistih nočejo; nektere potrebujejo veliko dela, nektere manj; nektere potrebujejo veliko močnega gnoja, nektere manj itd.

Zemljo zelo izmolzejo: večidel vsa korenstva, ker veliko živeža potrebujejo, tudi koruza, konoplje, tabak, mak, zelje, repa, cikorja. Malo manj jo izmolzejo: pšenica, pira, ječmen, oves, bob, krompir, lan, gorčica itd. Še manj pa: fižol, grah, grahora, leča, ajda. Najmanj pa tiste rastline, ktere zelene pokosimo in za klajo obrnemo, in jim ne pustimo dozoriti, na pr. rž, grahora, grah, oves in druga sodrga, če jo zeleno za klajo obrnemo. (Kon. prih.)

Gospodarske skušnje.

* Poznati stara jajca. V bokalu vode razstopi 7 lotov kuhinjske solí. V to vodo položi jajca. Jajca istega dne izneseno potoni se na dno posode, od prejšnjega ne gré popolnoma do dna, 3 dni staro plava v vodi, 5 dni staro plava na vodi, in čem več ga iz vode ven gleda, tem stareje je.

Zdravniška skušnja.

Iz Zalega Loga so „Novice“ dobile zagovor živinskega zdravnika K. Al ta zagovor ne pravi druzega nič kakor to, da je tù in tam pomagal. Zato se ne splača, da bi ga natisnili, ker utegne res biti, da je kje pomagal; al to ni bilo v takem primerljeji kakor ga v 16. listu popisuje. „Notrajna goba“ je prevelika neumnost, da bi kdo K. verjel, da ni maternice prerezal, če pravi, da se „v nožnici goba $^1/_4$ cola prereže in se toliko raztrga, da se zamore mlado s prstom otipati.“ Je li tedaj to kaj druzega kot maternično ustje (del maternice)? To prereže K., „da mlado s prstom otipa“. To mora vendar vsaka na pol zdrava pamet razumeti! — In ker je dolžnost pravega živinozdravništva, da se zoperstavi mazarijam, zato „Novice“ niso mogle drugače, da so v 16. listu odkritosrčno govorile. Brez zamere!

Natoroznanske stvari.

Kaj so hudourni vrtinci.

Spisal dr. Simon Šubic,

dopisujoči član jugoslavenske akademije znanosti in umjetnosti v 6. knjigi „Rad jugosl. akademije“.

(Dalje in konec.)

Kdor se nameni razlagati, kaj so vrtinci in od kod prihaja njihova nevarna moč, mora ogledovati na tanko okoliščine in gledati, kako se delajo.

Kakor hitro se zasuče pesek po vrtincu enekrate na okrog, raste mu moč, rad se vrtí dalje, če veter koliko piše, pa tudi rad gré po vetru naprej. Močneje ko piše veter, hitreje se suče pesek in prah po vrtinci, bolj se vzdiguje prah kvišku, viši in širji postaja vrtinec.

Od začetka, ko veter prah po tléh pometa, predno se vzdigne prah kvišku, suče se prah tako po tléh na okrog, kakor da bi obroč iz prahú po tléh plesal. Prah se razdelí po okrogu na okoli, v sredi vrtinca ni prahú videti, da bi plesal, temveč prah beží iz srede, kakor da bi bil kdo pomel prah iz srede in ga razdelil na okrog.

Ogledovaje prašni vrtinec zapazimo dve znameniti stvari, prah beží iz srede in razdelí se po okrogu naokoli, močneje pa ko veter pripihuje, hitreje se vrtí prah zunaj po vrtinci na okrog, sreda vrtinčeva ali os, okoli ktere se vrtí, pa ostane brez prahú.

Primerjaje podobo peščenega vrtinca z meglenim vrtincem spoznamo, da je tudi med peščenim in meglenim vrtincem toliko enakih prikazkov, da ni najti pravega druzega razločka med njima, nego da je ta iz prahú, oni pa iz meglá, da je ta majhen, oni pa velik.

Med peščenim, vodenim in med meglenim vrtincem ni tedaj pravega druzega razločka, nego da je ta iz prahú, oni pa iz vodé ali pa iz meglá. Pri vsakem vrtincu pa hití tvar, iz ktere je, iz srede ali osi, ter se vrtí zunaj na okrog.

Vrtinec iz prahú pa, ko gré prek ceste, pomete jo in vzame prah v-se, kakor bi ga otlina njegova okoli osí kvišku srkala. Ko pa pride vrtinec nad vodo, srka otlina njegova vodó, kakor je po cesti prah srkala, vzdiguje jo kvišku; iz peščenega vrtinca postane vodeni vrtinec. Tisto moč pa, ki jo ima spodnji konec vrtinčevi, ki gré po tléh, moč, s ktero vleče, kar najde na tleh, v svojo otlino, ravno tisto moč ima vrtinec tudi više gori v svojem truplu, zato jemlje strehe raz hiše. Tista moč sega tedaj od tal gori, kakor daleč sega vrtinec kvišku.

Kakor na tleh vleče vrtinec prah in druge stvarí v svojo otlino, enako vleče v-se zgornji konec, ki sega v zrak. Ko tedaj o hudem vremenu megle nizko stojé, vrtinec pa po vetru visoko v zrak vzdiguje se, pride zgornji konec tako blizo meglá, da jih vrtinec v-se vleče navzdoli, ter napravi megli rep, ki sega vrtincu nasproti.

Kakor vodeni vrtinec meglo v-se vleče, enako se godí onde, kjer se storí popred vrtinec iz meglá; megleni vrtinec, ki sega blizo tal nad vodo, vleče enako vodo v-se ter jo vzdigne in napravi iz nje vrtinec, ki mu sega nasproti.

Zdaj ko spoznavamo, da obsega vsaktere vrtince enaka moč, ki suče njihova trupla okoli osi, da postaja okoli osi otlina, ki z močjo telesa v-se vleče, treba je razjasnovati tiste natorne ali fizikalne vzroke in okoliščine, od kterih dobivajo vrtinci otlino in moč, da votlina telesa tako mogočno v-se vleče.

Fizika onde, kjer govorí o vrtečem gibanji, nam razlaga, da telesa, ki se vrté naokrog, bežé od tistega kraja, krog kterega se vrté. Naprava, s ktero se delajo skušnje ali eksperimenti od vrtečega gibanja, imenuje se „centrifugalna mašina“. Enako, kakor se na kolovratu vrtí vreteno okoli osi, vrté se s centrifugalno mašino telesa krog svoje osi.

Mislimo si, da os z vretenom ne leží kakor na kolovratu, ampak da po konci stojí kakor preslica, spremenimo zdaj v mislih tudi perutnice v stekleno posodo in mislimo si mesto vretena v tej posodi nekaj vode, in pa nekaj živega srebra. Posoda naj bo spodaj ozka, zgoraj pa vsa širja, okrogla in zaprta. Kadar vrtimo posodo krog osi, vrtita se voda in živo srebro tudi krog osi. Bolj ko vrtimo, bolj se voda vzdiguje od dna kvišku po straneh steklene posode, v sredi pa prazen prostor postane okoli osi. Voda se vzdiguje do najširjega dela ter se razdelí po posodi naokrog, kakor širok pas. Ako se vrtí dosti močno, vzdiguje se tudi živo srebro od dna ter se podá v najširji prostor in še bolj se pritisne posode in dela svoj pas krog in krog. Videti je kakor da bi posoda znotraj imela obroče iz vode in živega srebra.

V našej vrtečej posodi pa ni samo nekaj vode in živega srebra, tudi zrak je v njej. Kar prostora ne vzameta voda in živo srebro, toliko je zraku notri. Zrak je pa tudi težko telo. Kakor voda in živo srebro, ko se vrtita krog osi, bežita od osi, enako hiti tudi

zrak od osi, ter se pritiska ob straněh v posodi. Na sredi krog osi tedaj ni samo na videz otlina, ampak v resnici je ta otlina tudi prava otlina v tem pomenu, da je prostor krog osi, ki se nam vidi otel tudi prazen, ker mu še zrakú manjka.

V sredi otline, ki jo delata vrteča voda in živo srebro, je tedaj prazen prostor, ker tudi zrak dela enako otlino. Zrak od osi beži, ter okoli osi prazen prostor ostane. — Ko pa posrkamo zrak iz kake cevi držé spodnji konec cevi v vodo, vzdigne se voda v cevi, da nam po cevi pride v usta. Zunanji zrak, ki tiščí na vodo, žene zdaj vodo v cev, ker smo posrkaje zrak v njej nekaj spraznili. Kadar bi posrkali iz cevi ves zrak, to je, ko bi jo popolnoma izpraznili, vzdignil bi zunanji zrak vodo v njej blizo 32 čevljev visoko.

Kakor cev, ki je prazna in brez zrakú, vleče vodo v-se, enako mora naša posoda vrteča se krog osi v-se vleči, ker je prostor krog osi tudi v njej prazen. Ko bi mi tedaj med tem, ko delata voda in živo srebro pas okoli posode, od spodaj deli nekaj prahú iz peska va-njo, predno zunanji zrak v otlino stopi, potem pa bi tekoj tudi zunanji zrak va-njo spustili, videli bi dvojno prikazen: zunanji zrak bi zagnal prah v otlino, kjer je prazen prostor, sčasoma pa bi prah tudi vrteti se jel krog osi, bežal bi na strani, vrtel se kakor po vrtincu, med tem pa bi v sredi zopet postajala otlina in prazen prostor, ko bi ga pritekajoči zunanji zrak zmerom ne napolnoval.

Ko pa tako zunanji zrak tem huje pritiska v otlino in jo hiti napolnovati s tem večo močjo, čem hitreje se vrtinec vrtí, bolj ko se dela otlina, tedaj ima vrtinec tem večo moč, čem hitreje se suče.

Ako pogledamo nekaj bolj na tanko našo vrtečo posodo primerjaje to kar vidimo v njej s hudournim vrtincem, spoznamo, da ima vrtinec dvojno moč. Prva moč pride, kakor smo ravno slišali, od tod, da se krog osi prazen prostor dela, ter zunanji zrak noter pritiska, kakor da bi ga otlina v-se vlekla. Druga moč pa je ona, ki dela prazen prostor in votlino krog osi. Ta moč je vzdignila v posodi vodo in živo srebro gori do najširjega kraja ter je rodila moč, ki je razdelila vodo in živo srebro kakor pas okoli osi in pritiska ti telesi tako močno na notranje straní, da niti voda niti živo srebro doli pasti ne more, akoravno ju zemlja vedno na-se vleče. Ta moč žene tedaj telesa, ki se krog osi vrté, proč od osi. Po lastnosti, ki jo imajo kapljine, da se raztekajo po posodah na dno, imela bi se voda, ki zdaj dela pas, razliti po straněh in stopiti na dno posode. To se res zgodi, ko jenjujemo vrteti posodo krog osi, videti je, kakor da bi moč, ki dela pas vode in srebra, skušala goniti jih dalje na okrog, pa se tekoj vidi, da ta moč peša, ko jenjuje vrtenje. Ko jenjamo vrteti, potegnejo se pasovi niže in niže proti dnu posode, dokler se vse ne pomiri in voda in živo srebro mirno na dnu ne stojita. — Kakor hitro pa moč mine, ki je gonila pasove krog osi, minejo pasovi in s pasovi mine tudi prazen prostor, ki se je s pasovi vred napravil. Naši močí ste tedaj v takej zvezi, da ena brez druge obstati ne more, in sicer je moč, ki dela vrtenje krog osi glavna moč, od nje delajo se pasovi in ž njimi vred otlina, ki še le potem prinese seboj drugo moč, ki vleče telesa v otlino.

Hudouren vrtinec ima tedaj dve glavni moči, po zunanjej strani je moč, ki obstojí v vrtenji; v sredi v otlini pa moč, ki telesa v-se vleče. Ko pride vrtinec na pr. do kupa sená, razbrskuje ga na okrog kakor se suče, ko pa dalje gredé kup sená stojí v vrtinčevej otlini, pahne ga zunanji zrak kvišku v otlino, kakor da bi ga otlina kvišku v-se potegnila. Ako pride močan hudouren vrtinec do slabe strehe, raztrga jo nekaj od kraja, kjer jo zadene, kakor bi se brusila ob veliko tekoče koló, ko pa stopi vrtinec ravno nad streho, ki je tako majhina, da ima prostor v velikej vrtinčevej otlini, potegne jo otlina v-se kvišku, ako ima vrtinec dosti moči, ter je videti, kakor bi veter streho kvišku vzdignil in seboj vzel.

Národne stvari.

Govori na taboru na Kalcu.

V 1. točki, zadevajoči

zedinjenje Slovencev v eno kronovino z enim deželnim zborom v Ljubljani

je govoril doktorand g. Josip Noli iz Ljubljane blizo tako-le: „Slovenci, zedinimo se! to je navdušeno klicalo uže okoli 50.000 Slovencev na taborih štajarskih in goriških; tudi kranjski Slovenci ne bodo zaostali. Slovenci, mala vejica velicega slovanskega naroda, ki mu solnce nikdar ne zaide, razkosani smo na 7 kosov. Ali je to dobro? Gotovo ne. Kranjec ali Slovenec je vse eno, le Kočevarji so Kranjci, ki niso Slovenci, ker so Nemci. Nasprotniki so nam v naši deželi odpadenci, ki so se izneverili svoji materi, a to isto so tudi Nemci, Lahi in Ogri, ako nam nočejo biti pravični. Naši bratje, tlačeni od teh, podajajo nam roko; mi je ne bomo zavrgli. V edinosti je moč; to nam kaže lepa prilika kralja Svatopluka. Edinosti nam je treba in zedinjenja, da se ohranimo sebi in cesarju. Lah hoče imeti mejo do Postojne, Nemec škili na Adrijo. Smo li mi Lahi ali Nemci? (Klici: Ne, ne, Slovenci smo in hočemo biti.) Ako se zedinimo, prihranimo si mnogo stroškov, polajšajo se lahko davki, in to je važna reč, ker za denar gré dandanes trdo. Ne samo v duševnem oziru bomo napredovali, tudi za naše blagostanje bo bolje. Nasprotniki trdé, da tabori nimajo pomena (klici: O imajo ga, imajo), da narod ne razume toček, o kterih se govorí (klici: razumemo jih dobro); al narod naš je bistrega duha. Mar boste 14 dni za pečjó duhtali, ali je bolje, da smo raztreseni, kakor pa zedinjeni? (Klici: ne bomo, zedinimo se!) Ali je bolja suknja iz celega vrezana, ali pa iz samih krp (flik) sèšita? Talijansko kraljestvo nam je požrlo 30.000 duš slovenskih. (Klici: nazaj jih hočemo imeti!) Glejmo, da ne damo ne ene duše več našim sovražnikom, zatorej se zedinimo! Ko smo spoznali, da je potrebno in koristno, da se zedinimo, podajmo bratovsko roko našim bratom in sklenimo, da se hočemo zediniti; glasno naj doní po svetu tudi naš klic: Zedinimo se!“ (Klici: zedinimo se, živila Slovenija!)

V tem smislu govorí še hrvaški glavar v Kastvi gosp. Rubesa in na to sprejme tabor radostno in soglasno omenjeno resolucijo.

V 2. točki, zadevajoči

vpeljavo slovenskega jezika v šole

je govoril g. Domicelj, kaplan v Šmarji, tako-le: „Čez 20 let je vže, odkar ne nehamo poganjati se za šole slovenske. Dobé se kratkovidneži, kteri nam to v greh štejejo, i pravijo, da je to zahtevanje naše prazno i nespametno, češ, da je naš slovenski narod majhen, da se s slovenščino ne pride daleč i da nas je za potrebo tako vže mati naučila. Nasproti pa da nemških šol potrebujemo, ker je nemški jezik tako imeniten i nam tako krvavo potreben, da si Slovenec brez njega nikdar nikjer pomagati i pri vojaščini brez njega še koprol ali frajtar postati ne more. Razen tega so se nasprotniki slovenskih šol sklicevali i se še sklicujejo na znani pregovor: „kolikor jezikov znaš, toliko ljudí veljaš“ i hiteli so nam veljavo množiti z nemškim i v

Primorji z laškim jezikom na vso moč, tako, da je slovenski šolarček hitro imel osla na hrbtu, če se je le predrznil v šoli kako domačo besedo spregovoriti. — Slovenska narodnost naša bila jim je namreč grd madež, a mi Slovenci bili smo tako kratkovidni, da smo še za dobroto držali, ko so nas tega madeža kakor kake nesnage ali kakega druzega izvirnega greha čistili, nas neprenehoma z nemščino ali laščino oblivali ter nas iz zaničevanih Slovencev v izvoljene otroke nemške ali laške kulture preobračali. — Istina, da so se nekteri rojaki naši po tem potu do visoke omike, veljave i blagostanja dokopali, ali to so bili le posamezni i še ti-le potem, če so naprej študirali. Narod slovenski sploh pa ni mogel po tem sila težavnem i nenaravnem potu do omike i veljave dospeti. Kot Slovenec ni hotel i ni smel nič biti, kot Nemec i Lah pa ni mogel nič biti, kajti po berglah tujega jezika narod slovenski v svojej splošnosti ni mogel i ne bode nikdar mogel Nemcev i Talijanov dohajati, ki po krepkih nogah svojega narodnega jezika urno do vedno više omike, veljave i blagostanja koračijo. — Kako vprašam: hoče naš narod po takem naprej? po tuje ne more, po svoje ne sme!

Glejte, to so žalostni nasledki zaničevanja slovenščine i iskanja veljave v tujem nemškem ali laškem jeziku. To povejte tistim, kteri pravijo: čemu ta pravda zavoljo jezika? to so vse prazne: neumne reči! — Bratje Slovenci! To niso prazne, ampak silno važne i neizrečeno imenitne reči. Le ozrite se okoli po omikanem svetu! poglejte na Francosko, Angleško, Nemško! Tudi tam si sicer mnogi veljavo množé s pomočjo tujih jezikov bodi-si zarad više omike ali djanske potrebe, če imajo s tujci posla; toda vsi ti narodi si najprej za veljavo i omiko svojega narodnega jezika skrbé, oni se trudijo najbolj za dober, tečen i okusen vsakdanji kruh svojega jezika i potem še le si posamezni za priboljšek skrbé tudi za sladkarije tujega jezika. In glejte, ker niso Nemci, Talijani i drugi izobraženi narodi zarad tujih jezikov svojega zanemarjali, ampak si najprej i najbolj s pomočjo svojega domačega, narodnega jezika omiko i veljavo množili, so se vže tako visoko povzdignili i vsled tega vže tako prevzetni postali, da hočejo največo čast i veljavo ne le v svoji domačiji, ampak tudi v našej slovenskej deželi imeti, če prav besedice slovenski ne znajo. Vsled tega se vže od nekdaj tako obnašajo, ko da so le oni ustvarjeni za gospodovanje, tužni Slovenec pa le za hlapčevanje i plačevanje. Jaz sicer ne tajim resnice starega pregovora: „kolikor jezikov znaš, toliko ljudí veljaš“; resnično je, da si posamezni človek veljavo pomnoží, če se več tujih jezikov naučí; ali ravno tako resnično je, da si narod, naj si z učenjem tujih jezikov še toliko veljavo množí, ako si najprej za narodne šole, za veljavo i omiko svojega narodnega jezika ne skrbí, z učenjem tujih jezikov vendar-le veljave ne pomnoží, temveč ravno s tem kot narod ob vso veljavo pride, da se na zadnje še sramuje v svojem narodnem jeziku govoriti, da ne bi svetu pokazal, da je ud tega zaničevanega rodú.

Glejte Slovenci! tako globoko pade narod, ki si najprej v veljavi svojega jezika častí i veljave ne išče. Ozrite se na naše brate — primorske Slovane. Obče je znano, da se na vsem svetu malo boljših mornarjev nahaja, kakor so ti slovanski bratje naši, ki stanujejo od Trsta po vsem Primorji tje do daljne Črne gore. Ali ker so tudi oni nam enako narodnost svojo zanemarjali i si le v italijanščini čast i veljavo iskali, morajo tudi oni le tužno hlapčevati i robovati, a gospodstvo na suhem i na morji Talijanom i Nemcem prepuščati.

Ne dá se tajiti, da narodu našemu Nemec s svojo nemščino kaj lep frak i svitel, visok cilinder ponuja, Talijan mu s svojo talijanščino kaput i kaj lepe pantalone podaja i marsikak Slovenec s tujo omiko vse to i še veliko več doseže; toda kaj smo si Slovenci s tem bolji, ko more tužni naš narod pri vsem tem kot narod vendar le čedalje revneje životariti, hirati i umirati, ako mu najprej za zdravo, tečno hrano narodnega jezika ne skrbimo, ako mu najprej slovenskih šol ne napravimo.

Resnice te smo Slovenci vže zdavnej prepričani. Vsled tega je vže več ko 20 let, kar se vedno za to potezamo, da bi imeli mi v svojej slovenski deželi slovenske šole, ravno tako kakor imajo Nemci nemške, Lahi laške. Nehala je 1848. leta desetina i tlaka grajščakom i vsem velikim posestnikom, da se je osebnej svobodi zadostilo; odpraviti se mora v sedanjem času — i sicer brez odkupila — desetina i tlaka velikim narodom, ker to kategorično zahteva narodna svoboda ne le za Magjare, ampak za vse Nenemce avstrijske. Slovenci, kakor vsi drugi mali avstrijski narodi, ki smo za državno samostojnost sami za-se preslabi, ljubimo i potrebujemo Avstrijo, da nas varuje i brani, da nas Grmanija ali Italija ne pohrusta, i da bi se v njenem zavetji vspešno razvijati i napredovati mogli, ne pa, da bi nam Avstrija sama po življenji stregla. Avstrija naša ne bo srečna, mirna i zadovoljna, dokler ne bo Slovencu slovenska, kakor Nemcu nemška, Magjaru magjarska. — Istina, da naš slovenski narod ni sila velik, toda kdor se slovenskega jezika temeljito naučí, prejde lahko ž njim vže sedaj ne samo Hrvaško i Srbsko tje do Belega grada, nego ves ogromni slovanski svet. — Pa vendar nismo celó nič zoper to, da se v naših glavnih i srednjih šolah o pravem času tudi drugi jeziki učé, mi tirjamo le, da morajo naše učilnice najprvo slovenske biti, saj je še Bog, kakor pravi naš pregovor, najprej sam sebi brado ustvaril. (Dal. prih.)

Etimologična in pravno-zgodovinska črtica.

Župan.

Spisal Davorin Trstenjak. *)

Že enkrat sem imé župan v „Novicah“ razlagal in postavil za razlago imena sansk. koreniko: gup, urere, calafacere, zato srbski: župa, terra aprica, sonniges Land, župan, calidus, apricus; in trdil sem, da bi utegnil župan biti „posessor terrae apricae.“

In še sedaj ostanem pri koreniki gup — žup, urere, samo da v besedi župa iščem izvirnišega pomena. Vuk tolmači župa tudi po: domestici, Hausgenossen, „ta čovjek ima mnogo župe u kući“ — in župa je Srbinu tudi toliko kot: vojska, čeljad. Središče kuče, hiše pa je: ognjišče; tam se je čuval hišni in darivni ogenj, okoli ognjišča so se zbirali domačini, zato še v staroslovenščini najdemo: ogništanin, primatum unus, in: ogništa, mancipium, človek privezan na ognjišče, kteri ni smel na prosto polje — v vojsko.

Župa je toraj mesto v hiši, kjer je bilo župno, kjer je župelo, gorelo — ognjišče, in glavar župe, ognjišča se je velel: župan, ognjiščan.

Staroslovanske glavarje nahajamo v trojni stopinji. Prokop že piše: „Principes hi populi habent nullos praeter Supanos senes“, Henrik Latvijčan pa župan tolmači z: „seniores et majores natu“. Glavarji

*) Naj služi črtica ta za odgovor gosp. profesorju Franku Sasineku, učenemu slovaškemu zgodovinoslovcu na njegovo pismeno vprašanje dne 10. maja l. l.

so se pri Slovanih toraj veleli staroste, starešini, in so bili najstariši členi rodbine. Z dostojanstvom glavarstva pa je tudi bila zvezana čast vojvode in kneza (mašnika, duhovna), kar je Bulgarin tako lepo dokazal („Russland übersetzt von Brackel" I. str. 285).

Knez, duhovnik pa je bèdel nad darivnim komenom — ognjiščem — nad župo; zato ime župa v pomenu: duhovnija (parochia), župnik duhovnik, plebán, farmešter, glavar onih, kteri se zbirajo okoli ognjišča — darivnega ognja — župe.

Iz pomena: ogenj, ognjišče so toraj nastali pomeni: domestici, Hausgenossen, vojska, čeljad, župljan, in pomen glavarja, kneza, duhovnika — vojvode: župan, ker župan je zapovedoval za vse svoje, kteri so bili okoli njegovega ognjišča, in tudi daroval za-nje, in nje vodil na vojsko.

Iz korenike gup — žup urere, calefacere, coquere itd. se tudi prav naravno daja izpeljevati ruskopoljski: župa, salisfodina, mesto, v kterem so sol župili — varili; župelišče, sepulcrum, mesto, na kterem so mrtve sežigali, župelec, scarabaeus, menda po žareči, ognjeni barvi, primeri: Leuchtkäfer, Glühwurm itd.

Župnice, župnjaki se tudi velijo travniki kraj hoste ležeči, bodi-si da so bile lastine županove; resničniše in verjetniše pa, ker so na takih travnikih darivni ogenj užigali in mrtve sežigali. Takošni travniki imenovani: župnjaki so v moji rojstni vesi imenovani: Kralovci; in nad travniki hosta z imenom: gomila, in res še sedaj se v njej vidijo grobne gomile (mogile) kakor tudi v bližnji vesi imenovani Župetinci.

Analogične vzore nahajamo tudi pri starodavnih Indih, kjer sâbha pomeni luč, ogenj (primeri slov. Sobot, ime gore na Štirskem in Šleškem, kjer se nahajajo spominki solnčnega častja) in sâbhja, focus, prosapia, ognjišče, rodbina. K tej besedi so postavili Müller, Kuhn in Benfey ime staro-škandinavske boginje: Sif, žene Torove, ki je po takem bila boginja ognja, ognjišča, zato v Eddi stojí, da ima „svardfestr", to je zlate vlasi. Jaz še primerjam staroškandinavsko Sifi, Verwandter, sifiar, Freundschaft, sifjadr, verwandt, in pritrjujem Mülleru, kteri iz sâbha, sâbhja tudi izpeluje nemško: Sippe, Sippschaft, in še pridenem gotinsko: siponeis, discipulus.

Tako tedaj tudi pri teh arjanskih narodih so pomeni za domačine žlahto, rodbine vzeti iz pomenov ognja in ognjišča.

S slov. župa, župan je sorodno staropruski suponê, litevsko: župonê, materfamilias, in da je župan starodavna slovanska beseda, potrjuje stara listina iz leta 1081., v kteri se govorí o glavarjih mišenskih Slovanov tako: „seniores villarum, quos lingua sua vocant Supanos" (glej: Marker „das Burggrafenthum". Meissen str. 133.)

Župa, župan, suponê, župonê imajo toraj različne korenike od besed: sâbha, sabhja, Sif, sifi, Sippe, siponeis, ali pomenijo izvirno eno: ognjiščan, ognjiščanin.

Rusko-Puškinovih Petero

v slovenskim jeziku svobodno petih po Ivanu Koseskim.

V. Car Saltan in knez Gvidon.

Pravlica.

(Dalje.)

Pripovedbo tak opravi,
Nikdo ji besed ne vstavi,
Car Saltan se čudi zlo,
Ne razumši kaj je to.
Knez Gvidon jezí se grozno,
Sede urno — skor prepozno —
Dragi tetki bliz očes,
In jo piči zdaj zares:
V levo jo okó zadene,
Ojstro tak, de ta počene,
Vivši se togot in zla,
Piški slično koj na tla,
Aj! — in slepa na očesu
Trepeta na vsim telesu,
Vse na noge plane kar,
Lovi, davi, vpije car.
Tode muha — — kdo jo vjame?
Ferk skoz okno! — ter jih same
Tetki v strežbo zapustí,
Knez domá otet šedí.
In ob morju zopet hodi,
V mislih to in uno sodi,
Po valovju brez zamud
Se približa mu labud.
„Zdravstvuj knez ti moj prekrasen,
Kaj si čmern in clo bezglasen?
Le odkrito mi povej!"
Tak labud mu reče zdej.
Knez v odgovor dá mu tako:
„Zelja v čut me zbada jako,
Vlastnik biti nekiga
Redke cene čudeža".
K temu koj labud pristavi:
„Razodeni kaj te davi,
Najde se, zna biti, moč,
De pomaga mem gredoč".
Knez načerta kakor sledi:
Morje nepokojno, vedi,
Hruje, tuli, vrè, kipí,
Kviško val na val derví.
Čez obrežje tak se zverne,
Daleko de vse zagerne,
Bran ne vstavi ga nikak,
Jezero je niže tlak.
Hipno kakor blisk oblakov
Tri in trideset junakov,
Svitlih bolj ko paden sneg,
Plane von na suhi breg;
Vsi ko sonca žar blešeči,
Bistri, mladi, lic rudeči,
Clo gotovi v bojni spor,
Vodja jim je Černomor.
Hotel viteze bi take
Za prijazne mi vojšake,
Moj bi bil vesolni svet,
Ja med perve kneze štet".
Koj labud na to mu reče:
„Ta malenkost zdaj te peče?
Pripovedba vsa je res,
Mervice ni zmote vmes.
Tuga tvoja pak je prazna,
Meni moč je dana razna,
Viteze leté ti v dom
Dnes ta dan poslala bom.
Vsi so bratje meni pristni,
Serčno vdani, zmir koristni,
Želje moje vodba vsim,
To storijo kar želím.
Tak tedaj umirjen bodi,
Ter domú veselo hodi,
Unkraj praga komaj boš,
Te pozdravi cela množ.
Knez Gvidon je potolažen,
Sercu v mirnim upa blažen,
Noviga poguma vnet,
Verne se v poslopje spet.
Na predmete v morju razne
On očesa vpira pazne,
Vedel rad bi vsako reč,
Bodi manjši, bodi več.
Glej! se vmah poveršje strese,
Dvigajo valovja vse se,
Slap na slap, viharni beg,
Brizga pene v stermi breg.
Hipno kakor blisk oblakov,
Tri in trideset junakov,
Jekla svitlih, sonca žar,
Na obrežje plane kar.
Dva po dva, vsi velikani,
Belolasi, obri zvani,
Stopajo naprej ko v bor,
Vodnik jim je Černomor.
Možko spredej ta primaha,
Brez ponosa, zdetja, straha,
Ravne mere gré naprej,
Blizo vrat je mestnih zdej.

Se nasprot Gvidon napravi,
De spodobno jih pozdravi
In prijazno spremi v grad,
Clo do mestnih pride vrat.
Ljudstva skup veliko steče,
Poslušaje kaj poreče
Ta al uni idši v dvor,
To izusti Černomor:
Vlada nas je sem poslala,
Ter nam strogo ukazala,
Čuvati — pomozi Bog! —
Mesto tvoje vsih nadlog.
Varovali bomo živo,
Vsaki dan nepremenljivo,
Iz uterjenih ograd
Krasno mesto zlih napad.
Nam odperle morske duri
Bodo zmir se v isti uri,
Kakor dnes tak sledni dan
Bomo kraju zvesti bran.
Zdaj se moramo ločiti,
V nam prijazno morje iti,
Zemlje zrak nas tare zlo. —
To izrekši zginejo.
Veter jako v morju piha,
Jadra barke kviško viha,
Ta po vodi speši tak,
Tice kot peruta v zrak;
Ob otoku stermim plava,
V luko krasno namerjava,
Top na gradu zadoní,
Barka k bregu prihití.
Stare vade knez ne zabi,
Vse mornarje v grad povabi,
Jih gostuje kakor gré,
Sam k obedu z njimi jé.
Bivši gostba dokončana
Knez popraša kapitana,
Kak, od kod, in kam gredó,
Al jim je po volji šlo?
On odgovor sliši ta-le:
Skusbe naše niso male,
Plavali smo mnogo let,
Prehodili ves ta svet
Smo zlato in jeklovino,
Vsake sorte dragotino,
Tu v prospeh kupili čist,
Tam prodali vse v korist.
Zdaj je ladja napeljana
V carstvo slavniga Saltana,
De se skusi, kako nam
Stekla bo namemba tam".
Knez na to: Koristna cesta
Pelji vas iz tega mesta
V kraje, kjer Saltan je car
Glasoviti gospodar;
Mu recite te besede:
„De po volji vse mu grede,
To želí mu knez Gvidon,
Ki mu pošlje svoj poklon".
Se podajo v ladjo gosti,
In Gvidon ne čaka dosti,
Gre na breg ob morju sam,
Na valovje gleda tam.
Koj zamaja se širjava,
Na poveršji vmah priplava
Blizo brega naš labud,
Gleda pazno kneza tud.
„O labud, ponosna slika,
Reče knez, me iti mika,
Gledati očetov dom,
Mi pomagaj, prosil bom!"
Vmig labud perute dvigne,
Z njim ob vodi trikrat švigne,
Zlo valovje zašumí,
Ter Gvidona oškropí.
Hipno dana je premena,
In rumeniga seršena,
Ki za ladjo puhne jak,
Čujemo brenčati v zrak.
Vjame ladjo, si poiše
Kot primerne njemu hiše,
Tak se pelje v špranjo skrit
Urno dalej potnik zvit.
Veter puha, buta, ruka,
Dalej, dalej barka smuka,
Vrenje vod planjava je,
Trese skor obrežje se.
Mimo ostrova Bujana
V carstvo slavniga Saltana
Speši barka, v luki zdaj
Se porine v mirni kraj.
Imenitnih tujcev dosti
Car Saltan povabi v gosti,
Z njim letí v poslopja dom
Nepovabljen vratolom.
Pervi tam gospodje zbrani
Krog Saltana so v dvorani,
Ves je zlat, prav sreče gerb,
Lice pak očita skerb.
Sestri dve, in zvito tiha
Pusta baba Babariha
Pazijo, kot so, z očmi
Štirmi željno ga vse tri.
Car pomenka ne odlaša,
Koj prijazno goste praša:
Nu, prijatli, kako je,
Iz dežele ktere ste?
Tode prej ko govorí se,
Je dostojno, tak mi zdi se,
Vrinuti želodcu saj
Tečniga opravka kaj.
To natez bo truplu dalo,
Iz pokritja misli gnalo,
Lilo scer medico v glas,
In veselje na obraz. — —

(Dal. prih.)

Dopisi.

Iz Trsta. *(Tabor pri Trstu.)* O tej zadevi piše „Primorec" to-le: 25. aprila so se sešli najveljavniši možje iz tržaške okolice ter so soglasno sklenili, da se ima tabor napraviti 20. junija pri Frnetiču mej Opčino in Sežano. Obravnati se imajo na tem taboru sledeče rečí: 1. Naj se vse slovenske dežele zedinijo v eno kronovino z eno politiško deželno upravo in enim deželnim zborom; 2. naj se v vse šole in urade na Slovenskem vpelje slovenski jezik in naj se v Ljubljani napravi juridična akademija; 3. naj se tržaški mestni ustav tako prenaredí, da bo pravičen Slovencem in Lahom; 4. naj se v tržaškej okolici napravijo tri slovenske glavne šole in šola za kmetijstvo; 5. naj se župani v tržaškej okolici vsake tri leta na novo volijo, in naj se njih uradno okrožje razširi; 6. naj se računi in proračuni za mesto Trst in okolico tako delajo, da se bo videlo, koliko dohodkov in stroškov ima Trst in koliko okolica; 7. naj se vžitnina v okolici pobira tako, kakor postava veleva za kmečke občine, med ktere spada tržaška okolica po postavi; 8. naj se železnica čez Predel kakor hitro mogoče dodela; 9. naj se poljski čuvaji v tržaškej okolici zopet postavijo. — Isti list naznanja, da v dvorani mestne čitalnice je bil 6. dan t. m. glavni zbor mladega „Sokola", pri kterem so se pretresovala društvena pravila in volil odbor. Zbora se je udeleževalo 65 udov. Izvoljeni so bili: France Andrej Pleše, Matija Žvanut, Ignacij Doksat, Ivan Franjo Kovšca, Ivan Zor, Matevž Šepf, Ferko Krsnik, Niko Trifič in Ivan Valenčič. Po volitvi odbora nagovoril je odbornik gosp. I. Kovšca zbrane Sokole; v nagovoru je med drugim rekel: Pozor, mladi Sokol! Čuvaj! Ne daj se nenadoma napasti! Ti imaš orožje svojega čistega, poštenega imena v roki: imaš uma svitli meč, stojiš pod varstvom zakona, ako pravo postavno korakaš na široki poti pravice. Evo ti tvoje orožje, to rabi in nikdo, najljutiši tvoj sovražnik ne, te ne bo prekanil, te ne bo premagal, ter podjarmil, uničil. Priporočam toraj tebi, mladi Sokol, modrost, pošteno možko obnašanje, mirnost povsod!

Ormuž 14. maja. — Narodna čitalnica se je tukaj 9. dne t. m. pri gosp. Štegar-u odprla. V odbor so izvoljeni gg: dr. Petovar za ravnatelja, dr. Magdič za podravnatelja, Gruškovnjak za tajnika, Simonič za blagajnika, Goričan, Hanželič, Štegar, Zidarič, Hrženjak in Kotnik.

Na Kalcu 15. maja. — Po prvem naznanilu so se še pridružili ti-le gospodje kot odborniki tabora: Dubrovac Vinko, duhovnik v Kastavskem; Gärtner Jože, trgovec v Bistrici; Jelovšek Tone, trgovec v Bistrici; Jelušić E., duhovnik v Kastavskem; Knafelc M., podžupan v Knežaku; Koren Matija, deželni poslanec v Planini; Križaj Tone, c. k. poštar v Šenpetru; Marek Ivan, duhovnik v Kastavskem; Lavrič Jurij, trgovec na Rakeku; Premuda J., duhovnik v Kastavskem; Tanc J.,

duhovnik v Kastavskem in Tavčar Luka, posestnik v Ljubljani. V imenu odbornikov izrekamo srčno hvalo vsem narodnjakom, ki so se zbrali v tako lepem številu na tukajšnjem taboru, ter sebe in ves slovenski narod s tem počastili. Slava bodi vsem Slovencem, Primorcem, Čehom, Srbom in Hrvatom, ki so nas obiskali, nam dopisali in se nas iz daljnih krajev spomnili v telegramih!

Iz Zagorja 16. maja. — Tabor na Kalcu je bil posebno zaradi tega zanimiv, ker ni bilo videti na njem nobenega nasprotnika, k večem par nemškutarčkov „minorum gentium“, ki pa nikomur ne škodujejo. Ker pa so se švabski časniki napenjali, zniževati število taboritov, podali smo se preteklo sredo na taborišče in smo na tanko prostor zmerili, kjer je ljudstvo stalo. Oder ima 3°2′ štirjaške mere, poteptane trave je 36 sežnjev po dolzem, 25 sežnjev po širocem, kar znese skupaj 900 sežnjev. Ako računamo na seženj le po 10 ljudí, jih je vže taborovalo 9000, brezi onih nad 1500, ki so se med taborovanjem na bližnjih dveh dvoriščih, ki merita nad 2 orala, pri 36 krčmah kratkočasili. Po našem prevdarku pa jih je stalo blizo odra do 24 na sežnju zemljišča, ker so se eden druzega ko sardele tiščali. Švabskim dopisúnom je prosto, prepričati se vsega tega, saj trava bo še dljè potlačena. Le pridite; hočemo vam dokazati!

Iz Črnič meseca mal. travna. — Imeli bomo 30. dan t. m. v našej čitalnici slovesno besedo, pri kteri bode tudi godba igrala. Začela se bode ob 4. uri popoldne, in končala s „tombolo“. Vljudno vabi vse domorodce in ude bližnjih čitalnic k tej veselici

odbor.

Iz Šmarja pod Ljubljano. *(O zavarovalnici zoper ogenj.)* Čujem mnogo pogovorov zastran domače zavarovalnice zoper ogenj. V taboru se bode predlagalo, da bi imeli Slovenci svojo zavarovalnico v Ljubljani. To bi bil velik korak na bolje, ker pri graški asekuraciji plačujemo 44.000 gold. za uradnike; ali pogorimo ali ne, naš denar v tujo deželo roma. Jaz se pa drznem še ožji načrt narediti in ga v prid domovini razglasiti in sicer ta-le: „Naj gospodje dekani in župniki dokažejo ljudem, kolikošen prid bi imeli, ako bi vsaka fara sebe zavarovala. Naj kak zaupen mož denar, ki je namenjen graški zavarovalnici, od ljudí pobere in ga naloží pri pomočni obrtnijski družbi. Ta družba plačuje več obresti kakor hranilnica, in narodu slovenskemu pomaga v obrtnijskih zadevah. Vzemimo na primer le našo Šmarsko faro, ki že pet let ni škode ognja trpela, mi pa zmirom enako plačujemo, in naš krvav denar v Gradec pošiljamo, pa nam sold dobička ne prinese.*) Ako bi mi 10 let denar obrtnijski družbi dajali na posodo, bi imeli vsako leto obresti od kapitala. Po Božji previdnosti in našem prizadevanji bi v malo letih narastel kapital na več tisoč goldinarjev. To se pa že tako ume, da bi potem vsak skrbno na ogenj pazil in nobeden bi si ne upal sam zažgati. Ako bi kteri sam zažgal, ne bi dobil plačila, ampak kazen, ker imeli bi ga v sredini. Naredili bi postavo tako veljavno: Pri tisti hiši, kjer bi gorelo, in bi zažgano bilo s tobakom ali s klinčki, se ne sme več plačati kakor polovico od omenjenega kapitala. — Naj se častita duhovščina posvetuje z domačimi odbori. Slovenci zaupamo mnogo duhovščini — ona nam ne skriva našega blagra in sreče. Varujmo domači denar, tuji, vidimo, nam ne koristi. Anton Padar, srenjski odbornik.

*) To je res, da graška družba je dražja kot vsaka druga, in da deželna asekuracija bi bila tedaj najcenejša, ko bi se dalo zavarovanje tako vpeljati, da bi vsak hišni gospodar se moral asekurirati. Vsaka fara za-se, to ne more biti; kdo bo povrnil, ako ogenj napravi na tavžente škode? Pomočno društvo, velike hvale vredno, prejemlje le denar na obresti, in ne povračuje pogorelcem škode. Kdor se asekurira, mora zmiraj plačevati, a ne samo tisto leto, kadar pogorí! Vred.

Iz Kranja na binkoštni pondeljek. — Danes se pri nas vsacemu očividno kaže, da je slovenski tabor na Vižmarjih. O druzih praznikih se vse sèm ter tjè giblje; danes popoldne je pa vse nekako tiho, kakor da bi večina prebivalcev bila pomrla. Kamor koli namreč pogledaš, vse ulice so prazne, kajti kdor koli je le mogel, podal se je na Vižmarje v tabor. Videli smo pa tudi mnogo ljudstva iz viših krajev Gorenskega, nektere celó iz Kranjske gore, ki imajo čez deset milj hodá, tje hiteti. Pa zakaj ne bi šlo ljudstvo tje? Saj gré za njihovo korist in blagor. To pa tudi očitno spričuje, da je naše ljudstvo politično zrelo, da se zaveda, da mu je mar za svobodo, za napredek in omiko, da občuti jarm, ki ga tlači, kterega se v prihodnje otresti želí. Ti pa, ki smo morali iz raznih razlogov domá ostati in se nismo môgli tabora vdeležiti, navdušeno smo klicali: Živi Vižmarski tabor, živili taboriti, živila Slovenija!

Iz Ljubljane. *(Tabor na Vižmarjih.)* Dokler Ljubljana stojí, ni doživela še toliko živahnega gibanja, kakor binkoštni pondeljek dopoldne in popoldne, ko je iz vseh cest, ki peljejo iz dežele v Ljubljano, in iz Ljubljane same, vrelo ljudstvo na Vižmarje. Na desni in levi strani po dunajski cesti vèn proti Šiški so v dolgih vrstah stali gledalci in gledali vozove (kočije in lojternice z dvema in štirimi konji, ovenčane z vejami in z narodnimi zastavami in zastavicami), ki so voz za voz počasi (hitro voziti ni bilo mogoče zavoljo sile vozov) pomikali se iz Ljubljane do Št. Vida; poleg vóz pa je na tisoče ljudí romalo péš na taborišče, in vmes videli smo tudi kmečke korenjake jezditi na konjih. Kakor je skozi Ljubljano iz okolice njene in iz dolenske in notranjske straní in pa iz Ljubljane same vrelo ljudstvo na Vižmarje, tako je vrelo od gorenske straní na vozovih in peš na tisoče na taborišče. Nekdo je skrbel za to, da so se šteli vozovi, ki so iz vseh straní takraj in unkraj Save vozili ljudí skupaj, in našteli so vozov sèm ter tjè okoli 1500. Naroda mnogovrstnih stanov, možkega in ženskega spola, štelo se je prav z dobro vestjo čez 30.000 na taborišču in bližnji okolici njegovi, ki so vedrili pod streho. Vreme, ki je ponoči in zjutraj dohodnikom iz dežele sila neugodno bilo (kajti deževalo je proti jutru kakor da bi s škafa lilo), zvedrilo se je vendar okoli ene do treh tako, da je solnce popotnikom na tabor prijazno sijalo. Lepo je bilo videti slavoloke v več vaseh, kterim glavár je bil krasni slavolok v Vižmarjih z napisom: „Vižmarci z veseljem pozdravljajo taborite“. A tudi posamne kmečke hiše in hišice so z zelenimi vejami in trakovi narodnimi prijazno pozdravljale memogredoče. Al ne samo kranjska dežela je poslala naroda svojega na tabor ogromno veliko, tudi bratov naših iz vseh slovenskih dežel in tudi iz hrvaške zemlje prišlo je, ne po 5 ali 10, nego prišlo jih je na srčno veselje naše na stotine in največ iz Štajarskega in Primorskega. Kraj, kjer je bilo taborišče, nam je Janez Sever iz Vižmar dal tak, da si lepšega nismo môgli želeti: velik travnik, obdan od dreves krog in krog, na desni od odra Šmarna gora, pred njim pa velikani naši gorenski. — Predno se je imelo taborovanje začeti, vlila se je zopet ploha — ali pa mislite, da je to begalo narod naš? ali mislite, da je bežal s taborišča? Ne, ne, stalo je vse, mož pri možu, kakor s žebljem pribito; saj niso prišli, da bi pri godcih plesali, ampak prišli so kakor v procesijah poslušat besede svetih naših pravic! In če tudi je dež močil obleko in so stali v luži, dobro so jim déle resnice, ki so jih slišali iz visoke prižnice, zraven pa so si mislili,

kakor nam je nek star kmečk mož rekel: „sam Bog nam je poslal že davno potrebni dež, da nam žegna polje naše, in morebiti smo si ga ravno s taborom sprosili; naj bomo le mokri do kože. Res! veselja je igralo rodoljubu srce, videti ljudstvo, ki je dobri dve uri verno poslušalo govornike in vmes izreklo tako tehtne besede politične zrelosti: „to hočemo, to terjamo, to je naše“, da bi bili želeli nasprotnike narodovih pravic v pričo, da bi bili videli in slišali na svoja ušesa, da voditelji naroda ne stojé samci, ampak da imajo res narod za seboj. In za preskus druzega naj nasprotniki skličejo tabor, da bodemo šteli njihove glasove! In tako lepo mirno, kako v najlepšem redu samo po sebi se je motalo vse od konca do kraja — ne enega policaja, ne enega žandarja ni bilo treba, če tudi se je sukalo na 30.000 ljudí in na stotine vozov na enem prostoru! Odbor „Slovenije“ je vodil sam vse in vsak izmed teh 30.000 ljudí, če tudi so bili veseli, bil je skrbnik za mir in red. Tisti strah, ki smo ga čuli: „wir stehen an einem Vulkan“, skazal se je kot jalova pošast, in videlo se je danes preočitno, zakaj se je pripetila ona žalostna dogodba na Ježici. — Vse taborovanje od konca do kraja, noter do tega, ko so rodoljubne Slovenke ovenčale zastave, popišemo drugo pot; danes omenimo le še to, da, razen pričujočih v Vižmarjih, obhajalo je v duhu ta dan z nami brezštevilno Slovencev in južnih in severnih bratov Slovanov, kajti došlo je na tabor deputacij, dopisov 9, telegramov 16, na čêlu njim srčni pozdrav Palackega in Rieger-a iz Prage.

In tako za danes sklenemo v naglici spisano sporočilo o Vižmarskem taboru, o kterem bode po svetu veliko govorice in kterega tudi Dunaj ne bode prezrl. Vižmarska zemlja pa je na letošnji binkoštni pondeljek postala zgodovinska zemlja.

— Ravnokar nam je došel „Tagblattov“ popis tabora. Skor vsaka beseda je laž; vidi se, da je nesramnega pisača prav božjast lomila, ko je videl slavni dan naroda slovenskega. Kaj tacega škilave oči niso še nikoli videle in dolge ušesa njegove še nikoli čula!

— *(K volitvi deželnega poslanca v Trebnem 24. dne t. m.)* je „Laib. Ztg.“ prinesla naznanilo c. k. deželnega predsednika gospoda Konrada pl. Eybesfeldskega, ki se tako glasí: „Izvedel sem, da pri volitvi v Trebnem mnogoteri gospodje volilci hočejo za me glasovati. To zaupanje mi je ravno tako veselo kakor častno; vendar se odpovedujem njihovi blagovoljnosti s prisrčno zahvalo, ter jih prosim, naj brez ozira na-me soglasno volijo moža, kterega za najbolj poštenega, skušenega in najboljega prijatelja in zastopnika svojega okraja priznavajo“. — Ker se je gospod deželni predsednik odpovedal volitvi, „konšt. društvo“ si spet ni upalo nobenega svojega kandidata priporočati, se nadjamo, da po priporočilu „Slovenije“ bode gosp. dr. Zarnik, častni srenjčan v Begnjah, zeló soglasno voljen.

— *(Poberki iz časnikov.)* „Tagblatt“, kteremu skor nič prav ni, kar je domače, se je spravil unidan celó na naše kuharice. „Triglav“ je predrznega rogovileža izvrstno dobro dal na rešeto tako-le:

„Mislili smo, da je „Tagblatt“ na dan izvlekel že vse blato iz slovenskih luž; toda motili smo se; kajti še ga je našel in menda mnogo, ker je začel na svetlo dajati „stanovske pridige“. Prva je namenjena našim kuharicam in sploh kranjskim poslom.

V resnici se nam smilijo Tagblatt-ovi očetje, kumi in vsi, ki so v zvezi ž njim, če pomislimo, da so prisiljeni živeti v deželi in v mestu, kjer je vse sto- in stokrat slabejše, kakor drugod! Smili se nam na pr. isti zdravnik, ki je v nekem laškem mestu do pleše svojo umetnost ponujal bolnikom, kteri pa niso marali za-njo; smilijo se nam mladi pravdoznanski doktorji, da morajo prav v Ljubljani čakati advokacije; smilijo se nam finančni uradniki, ki so le v Ljubljani tako srečni, da imajo prizanašljive predstojnike, kteri jim pripuščajo zraven uradnih opravil vredovati časnik; smili se nam uradnik, ki ga dunajska banka sili prav v Ljubljani bivati, uradnik, ki mora s svojo mastno službo biti navezan na Ljubljano, da-si tudi ga drugam vabijo mikalne ponudbe. Vrh teh se nam smilijo še drugi, kajti vsi so res pravi mučenci, pa tudi mučenke so med njimi, kajti prav teh gospodov gospé najbolj zadeva nesreča, da, o joj! ima Ljubljana tako spridene posle! Čudno, prav čudno je pa pri teh okoliščinah vendar-le, da si te „žlahtne“ gospé ne vedó pomagati s tem, da bi si iz Gradca, Celovca, Dunaja in od drugod poklicale poslov, kakor jih štajarske in koroške gospodinje jemljó iz Kranjskega, kjer se ta nesreča nahaja le — v grdivnih časnikih. Ta stvar bi imela še drugo korist, namreč to, da ne bi vsak dan imeli prilike, mladiče pravih nemškutarjev slišati slovenski govoriti, mladiče, ki se čez 7 ali 8 let prelivijo v nemškutarčeke ali nemškutarice. Nemška inteligencija in kultura bi bila na gotovem dobičku, ako namesto „neumnih slovenskih poslov“, ki se duhovščini dajo voditi, dobimo srborite Korošice ali druge poskočne Nemke. Morda bi se te dale tudi voliti za predstojnice in profesorice v „poslovskih društvih“. Njihovi poduki, vzeti iz lastne skušnje in raznih barv, bili bi mikavni in gotovo brez vsega duhovskega strupa.

Jako ginljivo bi bilo gledati, v kakov red bi dolžnosti svesti posli, izrejeni po načelih „Tagblatt-ovih“, spravili mršavo gospodinjstvo marsiktere gospé nove šege, kteri je naloga, zanemarjati gospodinjstvo.

Konec teh besedí še kratko, a resnično prigodbo. Nepozabljivi nadvojvoda Joan je bil precej visoko nagrado razpisal najboljšemu odgovoru na vprašanje: „kako bi se dali izrediti boljši posli?“ Nagrada (premija) je bila prisojena spisu, v kterem so stale samo te-le besede: *„Gospodarji, gospodinje, poboljšajte se samí!“*

Nagrada je bila tedaj razpisana na Štajarskem. Mi smo tega prepričanja, da tega ni bilo treba na Kranjskem. Kranjski pôsli so dobri; dokaz temu je pač to, da se z zdatnimi stroški kličejo v sosednje dežele. Vendar mnogim gospodarjem in gospodinjam zlasti „Tagblattovske“ baže ne bi bil od več opomin: „Ne pačite in ne pridite sami naših poslov; ne dajajte jim izgleda, kako se dajo zanemarjati dolžnosti; ovirajte razuzdane navade, ki jih večidel sami donašate iz tujih dežel“. Ako ima gospodar in gospodinja voliti med uro, ki jo pôsel prebije v cerkvi, in med popoldnem, ki jo posel v krčmi pri vincu prepleše, morala bi pač po „Tagblatt-ovo“ biti zagrizena, da bi le za trenutek omahovala pri tej volitvi“.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Po dveletnem zborovanji je državni zbor dunajski bil v soboto sklenjen. Predzadnji dan še le je poljskim poslancem povedal, da ne reši zahtev njihovega deželnega zbora; za spravo s Čehi in Moravani se še zmenil ni, in s slovenskimi in tirolskimi poslanci je tako ravnal, da so že enkrat zapustili zbornico. Tako stojimo zdaj v „novi“ Avstriji!

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik**. — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.